

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Поняття «ефективність» відноситься до економічних категорій, що є найбільш полемічними й одночасно найбільш вживаними під час оцінювання процесу господарювання певними суб'єктами економічних відносин. Крім того, варто зауважити, що розуміння терміну «ефективність» змінювалося у часі та має тривалу і складну історію становлення.

У науковій літературі прийнято виокремлювати два основних підходи до визначення ефективності. Перший підхід розкриває поняття «ефективність» у значенні результативності, тобто дає відповідь на наступні питання [1, с.99]: яких результатів було здобуто і за яку ціну; яких ресурсів було витрачено і у якій кількості для досягнення отриманих результатів.

Цей підхід трактує поняття «ефективність» як співвідношення результатів і витрат, тобто за допомогою критеріїв «витрати – результат». Проте постає питання: чи одержаний результат надає можливості досягнути мети? Наявність вищезазначеної проблеми зумовила існування другого підходу, який трактує ефективність з позиції досягнення цілі, і мірилом якого є «результат – мета».

Історично першим підходом до інтерпретації терміну «ефективність» став його розгляд у значенні результативності представниками фізіократів і класичної економічної школи Вільямом Петті та Франсуа Кене у XVII ст. Подальшого поступу поняття «ефективність» набуло у працях Давіда Рікардо, який окреслив його як «відношення отриманого результату до певного виду витрат» [2, с.72], і з того часу даний термін набув статусу самостійної економічної категорії.

Неокласична школа, яка прийшла на зміну класичній економічній школі у кінці XIX ст., так само загострювала увагу на понятті «ефективність» і характеризувала його у значенні результативності. Так, Вільфредо Паретто та Йозеф Шумпетер під ефективністю розуміли відношення витрат і результатів.

К. Макконелл і С. Брю зазначають, що проблема ефективності охоплює систему «витрати – випуск», тобто відображає зв'язок між кількістю одиниць обмежених ресурсів, які застосовуються у процесі виробництва, та отриманим у результаті обсягом потрібного продукту, більша величина якого вказує на підвищення ефективності, у той час як менша величина – на зниження даного показника.

Дослідження терміну «ефективність» з позиції результативності є притаманним більшості зарубіжних вчених. Однак одні автори розглядають його як внутрішній параметр функціонування підприємства, а інші – як зовнішнє поняття, що прив'язане до ринку ресурсів, продукції тощо. На думку М. Х. Мескона, М. Альберта та Ф. Хедоурі ефективність слід розглядати як внутрішній параметр функціонування підприємства, який характеризується співвідношенням між обсягом виробництва продукції та необхідними для її виготовлення ресурсами. У той час Х. Лібенштайн, а також С. Фішер, Р. Дорнбуш та Р. Шмалензі оцінюють ефективність як «зовнішнє поняття, яке враховує розподіл ресурсів». Так, американським економістом Х. Лібенштайном була запропонована концепція ефективності функціонування підприємства, яка отримала назву «Х-ефективність в економіці». Господарську діяльність підприємства вважають Х-ефективною, якщо вироблено (реалізовано) за наявних ресурсів та найкращою з доступних технологій максимально можливий обсяг продукції.

Прибічники другого підходу, основи якого були закладені наприкінці XIX ст. у новій галузі соціологічних досліджень – праксеології, що вивчає людську діяльність, зокрема в аспекті її ефективності, та найбільш взаємопов'язана з успіхом, розглядають «ефективність» з позиції досягнення мети. Я. Зеленецький розглядає ефективність (відношення результату до цілей), вигідність (відношення результату до потреб) та економічність (відношення результату до витрат) як основні критерії ефективної діяльності і пізніше вводить «міру ефективності» як «відношення сумарної цінності фактичних результатів діяльності до очікуваної сумарної цінності відповідних цілей» [3, с.80].

З часом тлумачення досліджуваної категорії простежується у низці робіт зарубіжних авторів. Так, Пітер Друкер вважає, що «результативність – наслідок певних процесів, виконання завдань, функцій, досягнення цілей, а ефективність є результатом правильності таких дій», однак обидва поняття є однаково важливими.

Перехід економіки в нашій країні до ринкових відносин зумовив необхідність переосмислення принципів і методів визначення економічної ефективності. Дослідження еволюції підходів до визначення сутності поняття «ефективність» свідчить, що дана категорія розвивалася у часі і має тривалу та складну історію становлення.

Отже, категорія «ефективність» – одна з найбільш всеохоплюючих та найважливіших в економічній науці. В зв'язку з цим економісти трактують цю категорію по-різному.

Список використаних джерел

1. Баглаєва Н. С., Суховєєва Ю. А. Теоретична сутність поняття економічна ефективність діяльності підприємства. Вісник СНТ ННІ бізнесу і менеджменту ХНТУСГ. 2020. Вип. 2. С. 98-101.
2. Боднажевський В. А., Коверга А. В. Шляхи підвищення ефективності діяльності підприємства. Економіка підприємства: актуальні проблеми та перспективи розвитку : матеріали XII наук.-практ. конф. (м. Херсон, 25 трав. 2017 р.). Херсон : ХНТУ, 2017. С. 71-73.
3. Ізмайлова К. Обґрунтування економічних рішень щодо підвищення ефективності проектів на передінвестиційній стадії. Економіка України. 2021. № 10. С. 79–87.